

Sociologia educației

*un curs în XIV lecții & seminarii

Mulțumiri:

- dlui. prof. univ. dr. Viorel Nicolescu, fără a cărui îndrumare nu aş fi parcurs niciodată studiile de pedagogie și științele educației și nu aş fi ajuns să doresc a urma exemplul său - ca *mentor*;
- editorilor prezentului volum – pentru răbdare, înțelegere și suport aduse în realizarea acestei cărți;
- lui Sam Sove – documentarist.

I. Curs introductiv & prezentare generală

Repere teoretice

Educația este un fenomen și, în același timp, un proces individual și social.

Primele preocupări pentru organizarea educației ca activitate socială au apărut odată cu acelea pentru organizarea societății, deoarece orice formă de organizare socială își dorește să își definească și să își conserve modelul funcțional, iar această definiție a unui model de funcționare ca grup social și transmiterea acestuia pe orizontală (expansiunea teritorială) și pe verticală (asigurarea perpetuării, reproducerii și conservării/optimizării de la o generație la alta) presupun un efort de concepție și propagare/propagandă a informațiilor.

Educația implică, inevitabil, o anumită constrângere a individului pentru realizarea unor interese de grup (sociale).

Preocuparea pentru sistematizarea observațiilor asupra educației este foarte veche, datează încă din perioada când științele umane/umaniste erau un conglomerat nedefinit, din care s-au conturat apoi filosofia și teologia.

Reflexivitatea ca preocupare a unor membri intelectuali ai societății este un semn de maturitate deplină a culturii societății respective și a tranziției de la stadiul de *cultură*, la acela de *civilizație*. Deplina maturitate a unei civilizații este manifestarea *spiritului critic* și a *auto-reflexivității*, a observării critice a propriei persoane și propriului grup social.

Odată ajunsă în stadiul de auto-reflexivitate critică, o societate (bazată pe binomul *cultură-civilizație*) poate supraviețui și se poate dezvolta/diversifica atâta timp cât găsește resurse de *creativitate* pentru a își re-interpreta *ficțiunile*.

În această fază a deplinei maturități intelectuale a unei societăți se dezvoltă plenar științele și artele, pentru că respectiva societate este preocupată de creșterea nivelului de trai și de diversificarea elementelor din paradigma sa identitară.

În conservarea și dezvoltarea paradigmei identitare a unui grup social, fie mic, fie mare, fie egal cu societatea în ansamblul ei, educația are rolul fundamental.

Odată cu dezvoltarea societății, culturii și civilizației acesteia, se dezvoltă și se diversifică și educația, fiind necesare procedee tot mai sofisticate pentru înțelegerea relațiilor sociale și pentru transmiterea cunoștințelor tehnologice și de alte naturi acumulate.

Într-un asemenea context, apare, inevitabil, o preocupare specială pentru studierea științifică a societății, a educației, a indivizilor – ca entități și ca grup.

Acest traseu a fost parcurs și în cazul culturii și civilizației europene, așa încât, la finele secolului XIX al erei noastre, a apărut *sociologia*, teoretizată, în principal, de Auguste Comte – un foarte onorabil filosof, părinte al unui sistem de gândire ce pare a se impune treptat, cu trecerea vremii, ca o abordare de maximă autenticitate și adevărate a realităților lumii - *pozitivismul*.

Meritul impunerii și acceptării *sociologiei* ca *știință* în mediul academic și universitar, dar și în mentalul public, se consideră a aparține lui Emile Durkheim – un intelectual evreu rezident în cultura franceză și discipol al lui Comte. Acești gânditori au influențat și dezvoltarea științelor înrudite cu sociologia, printre care și *sociologia educației*, de aceea sunt menționați în analiza noastră, cu specificarea că îi vom reîntâlni când vom discuta contribuțiile lor concrete la științele educației.

Sociologia educației a apărut dintr-o necesitate teoretică și practică de a defini un domeniu științific specific zonei educației, diferit de abordările strict sociologice.

De aceea trebuie precizat că sociologia educației este o știință pedagogică, o știință a educației, ale cărei abordări sunt specifice pedagogiei și ale cărei finalități țin de studiul proceselor educative și formative în vederea dezvoltării abordărilor pedagogice. Cercetarea educației și învățământului cu toate procesele și fenomenele conexe lor de către sociologi prin metode strict sociologice reprezintă un demers ce ține de știința sociologiei și rămâne circumscris acesteia.

Așadar, *sociologia educației* nu este o ramură a sociologiei, ci o știință din constelația științelor pedagogice, științelor educației, cu o abordare interdisciplinară, ca și a altor ramuri apărute, individualizate în a doua jumătate a secolului XX în categoria științelor umane/umaniste.

* **Discuții în cadrul lecției:** pe baza cunoștințelor participanților analizați comparativ următoarele paliere:

a) **perspective sociologice** (prezentare generală, fundal/background teoretic, *gen proxim*): problematica sociologiei ca știință/definirea conceptului/constituirea și evoluția sociologiei ca știință (Auguste Comte)/relații ale sociologiei cu alte științe; Sociologia (repere terminologice) – societate, conștiință socială, relații sociale, mediu social, sistem social, status și rol social, procese sociale, organizații sociale, funcții sociale, și

b) **perspective pedagogice** (prezentare cu detalii, *diferența specifică* - sociologia educației nu este o ramură a sociologiei care studiază educația, ci o știință a educației ce studiază educația din punct de vedere sociologic): relația sociologie-pedagogie-științele educației/sociologia educației.

Într-o perspectivă istorică, o serie de contribuții semnificative la formarea unui curent științific ce se va concretiza în *sociologia educației* au avut Democrit, Platon, Aristotel, J.J. Rousseau, cu idei și formulări precum: *totul e bun de la natură, societatea viciază individul; copilul nu e un mic adult* etc., și, mai nou, August Comte, Herbert Spencer și alții, cu idei conform cărora educația trebuie să te ajute să îndeplinești roluri - părinte, cetățean, membru al unei organizații.

La finalul secolului XIX și începutul secolului XX apare *pedagogia socială*; la constituirea sa au contribuții semnificative Paul Natorp, Emile Durkheim, John Dewey.

Ideile educative ale acestor gânditori pot fi sintetizate astfel - actul educativ trebuie întemeiat pe cunoașterea vieții sociale, a cerințelor comunității, pe studiul societății; comunitatea oferă scopuri și mijloace pentru a forma cetățeni; educația nu poate fi decât socială, în, prin și pentru societate (...); educația înseamnă, deci, o socializare metodică a tinerei generații, ajutând pe tineri să încorporeze idei,

credințe, tradiții, obiceiuri, practici morale, instituția educativă trebuie să se articuleze vieții, să faciliteze experiențe participative, să constituie locul unui antrenament psihosocial pentru viitorul cetățean (Adrian Neculau, *Pedagogie socială*, 1994, pag 23, 24)

În secolul XX apar noțiuni ca *științele educației*, *pedagogie sociologică*, *sociologia educației*, *sociologie pedagogică*, precum și altele, ce corespund unor ramuri mai restrânse și mai aplicate ale științelor educației - *economia învățământului*, *psihologia socială a educației*, *educația adulților*, *pedagogia familiei* etc.

Sociologia educației se afirmă plenar în anii '60 ai sec. XX, în urma apariției în lumea civilizată, în cultura occidentală, a unor probleme de studiu, reflecție și acțiune socială ca: egalizarea șanselor în educație/instruire, curriculum determinat social, adaptarea la specificul grupului, climatul psihosocial/educațional al școlii și al clasei de elevi.

Fred Mahler prezintă sintetic (în *Sociologia educației și învățământului: antologie de texte contemporane de peste hotare*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1977) reperele principale ale abordărilor specifice *sociologiei educației*:

1. Abordarea de tip umanist - dezvoltarea individului;
2. Abordarea de tip economic – relația dintre sistemul de învățământ și dezvoltarea economică. Pot exista dezechilibre - inadaptarea programelor educative la cerințele societății, inerția structurilor educative în raport cu dinamica societății;
3. Abordarea de tip interpersonal (Talcott Parsons, Robert Merton) – procesul de socializare văzut ca adaptare a individului la condițiile de mediu evidențiindu-se aspectele funcționale și disfuncționale ale acestui proces;
4. Abordarea macrosociologică (J.C. Passeron și P. Bourdieu) - existența claselor sociale dominante, care doresc păstrarea statutului. Clasele dominante produc inegalități sociale.

În România - Emil Păun vorbește de o *sociopedagogie școlară*, definită de următoarele idei: egalitatea șanselor la o educație de calitate, permanentizarea educației, orientarea formativă pozitivă a elevilor, autogestionarea propriilor

studii, eliminarea discriminării în educație, intervenția comunității locale în educație, existența unui trunchi comun de cultură generală (Emil Păun, *Sociopedagogie școlară*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1982).

Sociologia educației a fost definită diferit de diverși specialiști:

1. Sociologia educației studiază procesele educaționale spontane, neorganizate ca și cele intenționale, organizate, în toate societățile și orânduirile, privindu-le sub aspectul integralității și funcționalității lor sociale (Țopa L. și Truțer T., *Sociologie pedagogică*, Editura Științifică, București, 1971);

2. Sociologia educației presupune valorificarea tuturor perspectivelor de abordare sociologică a educației, atât cele conflictualiste, cât și cele funcționaliste, în context microsocial și în context macrosocial (Dumitru Popovici, *Sociologia educației*, Editura Institutul European, București, 2003);

De asemenea, sociologia educației ar putea fi definită, în reperi generale, de coordonate epistemologice precum:

1. Obiect de studiu specific – funcționalitatea sistemului educativ din punct de vedere macrostructural și microstructural;
2. Problematika domeniului – integrarea sistemului de învățământ în cel social, proiectarea-planificarea educației, autoeducația și educația permanentă, școala ca organizație socială, funcțiile sociale ale educației - de integrare socială, de selecție profesională;
3. Principalele paradigme ale domeniului – funcționalismul, conflictualismul, interacționismul simbolic, fenomenologia sociologică, etnometodologia, constructivismul structuralist;
4. Metode specifice de cercetare – ancheta sociologică, experimentul, observația, testele sociologice, tehnicile sociometrice;
5. Normativitate specifică – normele și regulile de natură sociologică aplicate contextului educațional

Principalele *domenii/arii de interes ale sociologiei educației* ar putea fi considerate:

1. Socializarea personalității umane, ca proces psiho-social